

ՄԱՍԻՍ

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

50րդ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 11

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ)

17 ՄԱՐՏ 1901

Մասիս շաբաթաբերքի տարեկան բաժանորդագիւնն է Կ. Պոլսոյ համար ՔԱՌՍՈՒՆ ղրԵ. եւ գաւառներուն համար ՅԻՍՈՒՆ ղրԵ., կանխիկ վճարելի : Արտասահման՝ 12 Ֆրանկ կամ 5 ռուպլի : Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է : Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուի : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկէն :

Մասիս հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու, եւ կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխավառներուն ու Պահչե-Գաբուի ջրավաճառներուն խանութները, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ, Պոլսոյ եւ բոլոր արուարձաններու լրագրավաճառներուն բով :

Ձեռքէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐՍՅԻ

ՀԱՍՅԻ

درعيله ده غلظه ده «ماتيس» غزنه سى اداره سى

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»Ի

Կ. Պոլիս, Ղալաթիս, Նորասուրենկեան խան

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

ԻՒՆԻՕՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՅ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԳԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՉ 1828-1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Մինչև 1899ի վերջը հատուցեալ շնորհք	240.000.000 Փր.
1899ին գանձուած ապահովագրին	19.500.000 »
Գրամագլուխ եւ պահեստ	105.000 000 »
Ապահովագրեալ գրամագլուխ	18.000.000.000 »

ԿԵՆԱՅ ՃԻՒՂ

Մինչև 1889ի վերջը հատուցեալ շնորհք	99 000.000 Փր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	253.000.000 »
Դրամագլուխ եւ պահեստք	150.000.000 »

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիօն»ի ապահովագրելոյ կ'ընծայէ հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԶԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵԻՆԵԼՔԻ ՄԷՉ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՎ :

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց զեղչեալ գիներով : Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ ո՛ր եւ է ընկերութեան պայմանները : Շահարաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում , որով Իւնիօնի ապահովագրողք ԶԵՐԾ են այն վնասներէն եւ յուսախաբուրքիւններէն , որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք , որ շահաբաժիններու բարդման (accumulation des bénéfices) ՅՈՒՐԻ եւ ՎՆԱՍՍԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին :

Ընկերութեան գրամատուան է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն

Կ. Պոլիս , Կալարա , Թահսապուրուն խան , Օսմ. Պանգային դիւանք

Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հրատարակուեցան հետեւեալ գասագրքերը
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Պատկերազարդ , որ կուտուցանէ քերականութեան ութը մասունք բանին եւ իր ստորաբաժանումները , համաձայնութիւնը եւլին. Գ. մաս , 4 Ղրշ :

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, Պատկերազարդ , 3 Ղրշ :

ԱՐԾԱԹՄԱՏԵՆԻԿ , կ'ուսուցանէ պատմիկ եւ շարադրել 99 պատկերներու վրայ , 3 Ղրշ :
ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ , Բազմապատկեր , 3 Ղրշ :

Մարդարեան գրացուցակը ձրի կը ղրկուի խնդրողներուն :

Դիմել Պոլիս , Մերձան փողոց , Թիւ 57 :

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ

ՏՈՔԹ. Գ. ԳԱՐՐԻԷԼԵԱՆ

ԲԵՐԱ , ՄԵԾ ՓՈՂՈՅ , ԹԻՒ 200

Կալարա-Սերայի Լիսէին դէմ

Ամէն օր ժամը 5—11 (Ը. Թ.)

Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

ՄԱՍԻՆ

50^{րդ} ՏԱՐԻ

— 17 ՄԱՐՏ 1901 —

ԹԻԻ 11

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տպաւորութիւններ Հիւանդանոցի Նուագանդէսէն. Տ. Ա. — Թէ ինչո՞ւ չեմ ամուսնանար. (Մենայտաւորութիւն) ԱՂԵՔՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ. — Գեղեցկագիտական. Բարեջրութիւն գեղեցկին. ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՃԻՊԱՇԵԱՆ. — Հիւանդանոցին Տեղեկագիրը. (Բ. յօդուած). ՏՕՔԹ. ՅՈՎԱ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ. — Երեք ուրուագիծներ կնոջ կեանքէն. ՅՕՖԻԱ ԿՎԷՏԸՐ. Թարգմ. գերմաներէնէ Մ. Գ. — Զիւննայ. ՎԱՐԴԳԷՍ. — Յուշատետր:

ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՑԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԵՍԷՆ

Ժամ 7. Եւ արդէն իսկ «Իւնիօն»-ի մարմարեայ լայն սանդուխտներէն դժուարաւ կարելի է ելլել, այնչա՛փ հոծ է մտնող բազմութիւնը՝ փողոցէն սկսելով ուր կառքերու երկար շարք մը յուշիկ յուշիկ կը յառաջանայ դէպի մուտքի դուռը: Ներսը՝ գաւթափը, վեսդիէնը, միջին յարկը՝ կրկնոցներու, մուշտակներու, հովանոցներու անվերջ տեղաւորում մը: Թեթեւոտն վեր կելլեմ, այն միտմիտ ենթացողութեամբ թէ սրահը դեռ կիսավիշ պարապ ըլլալու է, հանդիսականներու մեծագոյն մասին ժամանումը միեւնոյն ժաման զուգադիպած ըլլալով: Բայց հիւրամեծարներուն, կարգադիր մասնախումբի երիտասարդ անդամներուն գէժքը ուրիշ տարիներու զուարթութիւնը չունի. — «Տեղ չիկայ» — այս է բոլորին ալ մտահոգութիւնը: Եւ իրաւ ալ, սրահին մինչեւ դուռը, մինչեւ յետին անկիւնները, վերնատունը իր արտաքին մաստիջ իսկ, ուրիշ բան մը չի տեսնուիր, բռնուած են: Մեր գեղեցիկ սեւոր քիչ անգամ այնքան «գրաւիչ» եղած էր որքան եղաւ կիրակի օրը, Հիւանդանոցի Նուագահանդէսին: Այրերը շուտաւ ինչ պարզապէս, եւ տիկիները, օրիորդները կաշաճորի պէտք չեն թողուր անոնց, սպասելով որ առաջ ան-

ցընեն զիրենք. կրցողը կը սպրդի ներս, տեղ մը կը գրաւէ՝ գէթ ոտքի վրայ կենալու համար: Այս պայմաններուն մէջ, մինչեւ թատերաբեմին առջեւ հասնիլ ուզելը ժիւլ-վէռնական սլաքիկ ճամբորդութիւն մը ընելու պէս բան մըն պիտի ըլլար, որուն մէջ ինչպէս յաջողիլս ես ալ չեմ գիտեր, մինչ բարձրահասակ, հուժկու մարդիկներ գամուած մնացեր էին կեցած տեղերին: Սաշափը միայն կը յիշեմ, որ անվերջ հրմշտակներու մէջէն, անզգալապէս բեմին առջեւ գտայ յանկարծ ինքզինքս, ակնոտակի մը վրայ նստած որուն ախրացումը վարդի մը կեանքը ունեցաւ սակայն, անմիջապէս փոխանցուելու համար շնորհալի ափսոսմը մը, մեծագոյն զոհողութիւններու արժանի. . . ինչպէս պիտի գրէր «Քրիզանթէմ», եթէ իրեն վիճակուէր այս compte-rendu, Իմ տարրիս մէջ մնալու համար, պիտի ըսեմ միայն թէ, ընդհանուր նայուածքով մը, հիւանդարանորումս մը կը պարզուէր այդ տեղէն, — հազար հոգի, թերեւս աւելի, միակ սրահի մը մէջ, արդուզարդի, շքեղութեան, ու փոխադարձաբար՝ պարզութեան, անշքութեան պէսպիսութիւն մը ցուցադրող կնոջական բազմութիւն մը, Պոլսոյ բոլոր արուարձաններուն

հայ ընտանիքները ներկայացնող։ Հոն կը տեսնուէին, վերջին նորածեւութեամբ ու նրբին ճաշակով արգուզարդ մը կրող կնոջ քով՝ սեւեր հագուած պարզուկ աղջիկը՝ ինքն ալ իր ճաշակին տէր, կամ այր ու կին մը, գլխահակ, աչքերնին սեւեռած կարգացոյցին ու հազիւ երբեմն ալ բեմին վրայ, մինչ իրենց դրացնուհին՝ ոսկեայ ակնոցին տակէն խրխտ նայուածքներ կը պտտցնէր սրահին չորսդին։

Ժամ 7¹/₂, Հանդէսը կը բացուի կայսերական Համիտիյէ քայլերդին նուագումով որուն յոտնկայս կունկընդրեն բոլոր ներկաները ու կը ծափահարեն ջերմօղէս։

Յետոյ, Պ. Պ. Հէկէյ, Պառախէն, Էլինկէր, զաշնակի, ջութակի ու թաւլութակի վրայ կը սկսին զարնել Մէնաէլընի թռիծն, եւ ուրիշ քանի մը երաժշտական դժուարին հատուածներ, առանձին առանձին, որոնց արժանաւոր գովեստը փութացին ընել արգէն օրաթերթերը։ Մնաց որ, այդ երեք արուեստագէտներուն համբաւն ու կարողութիւնը այլեւս չեղաւելու պէտք չունի։ Անցողորար, պիտի ըսեմ միայն թէ, ամէնէն խորունկ տպաւորութիւնը թողուց Պ. Հէկէյ իր սքանչելի զաշնակահարութեամբը որ հմայք մը եղաւ գրեթէ։ Բայց, այս ամէնուն հակառակ, ու շաղկապութիւնն լարուած էր դէպի այն երկու հայ օրիորդները որոնք առաջին անգամ պիտի երեւային Նուագահանդէսի մը մէջ։ Ու առաջին անգամուան մը համար, երկուքն ալ անկեղծապէս գնահատուեցան։ Նախ Օր. Մուտավաք, սպիտակագգեստ ծաղկատի սղջիկ մը, դեռ այն տարիքին մէջ՝ ուր կարծես պարգեւարաշխութեան հանդէսի մը կեկէր եւ իր մրցանակները առնելու համար կը յառաջանար։ Եւ արդարեւ, մրցանակներու է՛ն յարգին ստացաւ, հանդիսականներու երկարատեւ ծափերը։ Իր վարպետին՝ Պ. Պառախէն հետ, որ զաշնակի վրայ կ'ընկերանար անոր, Օր. Մուտավաք ջութակահարահի կանխա-հաս տաղանդ մը ցուցադրեց, թէ՛ իր կատարած վարժ ուսումնասիրութեանց արդիւնքովը եւ թէ՛ իր բնական հակումովը որոնք ի յայտ կու գային ճպտին ու իր փոքրիկ մատներուն ճարտար չարժուանքուն մէջ։

Նոյն ծափերու խօլ տարածք՝ Օր. Գավանօզեանի որուն debut, սկզբնաւորութիւնը, յոյժ քաջալերական ու պատուարեր եղաւ իրեն համար, երբ զօրաւոր, մարզուած ձայնով մը երգեց Ամի Ռօպսոտի մեղանուագ եղանակը (Քենիդուրթէն, Ժ. Գօնգօնի, — կը խօստովանիմ թէ յայտագրէն կընդօրինակեմ այս անունները), առանց affectationի, — ինչպէս չա՛տ իրաւամբ դիտել տուած էր Բերայի Ֆրանսերէն թերթ մը, — պարզութեամբ մը որ աւելի՛ ազգու կը դարձնէր իր երգուածքը։

Այս միջոցին, բեմին մօտ, մեր կարգին վրայ, կը նշմարեմ Օր. Մաղիկեանը որ սովորական հանդիսականներէն աւելի աղէկ գիտէ ու կը դգայ յարգը այդ ծափերուն զորս նախորդ տարիները ինքն ալ խլեց, իր համակրելի մասնակցութեամբը։

Կարգը եկած էր Տիրան պէյ Ալիքանեանին ճշմարիտ արուեստագէտ մը, վարպետ մը գրեթէ իր չա՛տ երիտասարդ հասակին մէջ, որուն կնոջական ըսուելու չափ, փափուկ մատներուն տակ խոշոր թաւլութակը կը դողայ, կը գոռայ, կ'երգէ, կուլայ, ինչպէս պիտի ընէր զօրաւոր մարդ մը տկար կնոջ մը ձեռքին տակ, ուսկից թովուած ըլլայ։ Տիրան պէյ նուագող մը չէ մինակ, կանուխ հեղինակել սկսած է, եւ իր եթիւս-զաքիւսը, որ այնքան ասորժով ունկնդրուեցաւ, compositeurի արժանիքն ալ կու տայ իրեն։

Դադարի միջոցին, աչք մը կ'ածեմ որահին վրայ, եւ հոն՝ ուր երկու ժամ՝ առաջ տեղ չէր մնացած արդէն, քանի մը հարիւր հանդիսականներ, մեծ մասը գեղեցիկ սեռէն, յաջողեր են գալ կենալ՝ աներեւակայելի ճիգերով, անցքերուն երկայնութեամբը, աթոռներու շարքերուն մէջտեղ, լուռ, անշարժ, ուշադիր. ու բարեկամ մը կ'ըսէ ականջիս — «Քանի մը հարիւր հոգի ալ վարը կը կենան, դուռնէն դարձողներէն զատ»։ Բեմին մօտ ենք, առդիւղներու մուտքի դրանը մօտ, ուսկից ներս կը սպրդին, անո՛նք իսկ շատ դժուարաւ, Օր. Մարտէյ՝ Պ. Սամարիի հետ, Փանոսեան՝ Պ. Ռօտօլֆ Սամիկեանի հետ, ու կը մտնեն քուլիսի ծառայող խցիկը։ Կարգը

եկած է հայերէն մենախօսութեան ու ֆրանսերէն գաւազտին : հետաքրքրութիւնները կը կրկնապատկուին , հակառակ երաժշտութեան պատճառած բոլոր հաճոյքին ճառնաւոր ահագին գաշակ մը ծածկած է տակայն բեմին յառաջակողմի անկիւնը . ուրկէ բան մը չպիտի կրնանք տեսնել . դաշնակը տեղէն խախտելը անհնարին է այդ վայրկեանին , մենք կը խախտինք մեր տեղէն , — խուճի մը բարեկամներ , — ու կեղեք բեմին վրայ : Ուրիշ հնար չիկայ , ու կարգադիր Մասնախումբին նախագահը՝ զլիսու շարժումով մը՝ հեռուէն , կը հաստատէ մեր այս վերելքը կամ մոզլցումը : Հանդարտ խիղճով պիտի կրնանք ուրեմն տեսնել ու լսել :

Եւ ահա՛ դու ձայն մը , Թե ինչո՞ւ չեմ աւուսնաւսնար , կ'արձակուի բեմին մէջտեղէն : Պ. Ռոտուֆ Սամիկեանն է որ կ'ազդարարէ մենախօսութիւնը . խոր լռութիւն , ու ոտանաւորը կ'արտասանուի՝ այդ ահագին բազմութեան լսելի ըլլալու շեշտերով , անոր կենդանութիւն տուող շարժումներով , եւ կ'աւարտի ծիծաղներու , ծափերու մէջտեղ , որոնց կ'ընկերանան « հեղինա՛կ , հեղինա՛կ » աղաղակները : Շատ համեստօրէն , զգածեալ ձեւով մը , կ'երեւնայ հեղինակը , Աղեքսանդր Փանոսեան , առաջ անցընելով Պ. Սամիկեանը , երկուքը մէկանց ընդունելով ծափերու երկար , խօշ տարափ մը , որ անոնց խղիւզէն ներս անհետանալէն ետքն ալ կը շարունակուի քանի մը վայրկեան :

Վարագոյրը կը գոցուի , առաջին անգամ ըլլալով : Թատերախաղը պիտի սկսի , La souris , որ իր անունէն դատելով՝ մեծ բան մը չ'ըր խոտանար , ու ընդհակառակը այնքան զուարթացուց , խնդացուց բոլոր սրահը : Հանդիսականներուն մէջ մեծ մաս մը կար , գիւղերը , Բերայէն հեռու արուարձաններ բնակող մասը , որուն համար բոլորովին նորութիւն մըն էին Օր. Մառսէյի եւ Պ. Սամուրի պէս երկու վարպետ , համակրելի արուեստագէտներու ներկայացումը տեսնել , իսկ անոնք որ արդէն ծափահարած էին գանձնաք , վերջին շարժումն , Օտէսի բեմին վրայ , նուազ հաճոյք չզգացին : Թեթեւ , սիրուն , սրամիտ խաղ մը , որ նոյն իսկ

ժամերով ոտքի վրայ կեցողներուն մուշտ տպաւորութիւնը փարատեց . Պ. Սամուրի հաճոյակատարութիւնն ունեցաւ մենախօսութիւն մըն ալ արտասանելու , « L'obsession » , որ թատերախաղին հաւատար խնդուք պատճառեց ամէնուս ալ : Աւելցնենք , ի պատիւ ֆրանսացի դերասանին ու դերասանուհիին , թէ խմանալով որ տրուած ցերեկոյթը հիւանդանոցի մը նպաստ է , չէին ուզած վճարում ոտանալ . եւ կարգադիր Մասնախումբը , փոխադարձ փափկանկատութեամբ մը , նուիրեց անոնց մէյուէկ յիշատակ , Օր. Մառսէյին՝ աղարանջան մը ու Պ. Սամուրիին՝ արեւելեան գորգ մը :

Ժամ 10¹/₂ : Հանդէսը վերջացած է , բայց հանդիսականները դիւրաւ չեն կրնար մեկնիլ . շարժելու տեղ չի կայ : Անոնք որ սրահին ետեւի մասին մէջ մնացած էին , բեմէն շատ հեռու , գէթ մեկնելու մասին առաջնութեան գահացումը կ'ունենան , ու այսպէս տակաւ տակաւ կէտ ժամէն կերթայ բազմութեան մեծ մասը , հեռաւոր թաղեցիները , Բերայիները կը մնան պահ մը , կարծիքներ , տպաւորութիւններ կը փոխանակեն . նուագահանդէսէն , թատերախաղէն , նիւթական հասոյթէն տեղի՛ ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ , այդ խօսակցութեանց մէջ , ոտքի վրայ մնացողներուն պարագան , որուն առաջը առնելու անկարող պիտի ըլլար՝ նոյն իսկ զայն քննադատողներէ կազմուած մասնախումբ մը : Ուրիշ ի՞նչ կարելի էր ընել , եթէ ոչ օրեր առաջ լրագիրներուն միջոցաւ կոչում ընել հանրութեան բարեացակամութեանը , որպէս զի մէկ տոմսակ ունեցողը ամբողջ ընտանիքով չի գայ . ո՛չ մասնախումբն է մեղաւորը , եթէ չկրցաւ կանցնել այն եռանդը որ այսքան բազմութիւն մըն էր գէպի Հիւանդանոցին ցերեկոյթը , եւ ո՛չ ալ բնականաւոր , եկողները որոնք , այդ համակրանքէն մղուած՝ իրենց տունը , իրենց բնտանեկան մէկ համախմբումին վայրը ուղեցին նկատել , եւ իրաւամբ , « Իւնիօն » ի սրահը , այն կիրակին :

Օտար պաշտօնակցի մը դատողութիւնն ու կարծիքն ալ իր կշիւը կրնայ ունենալ այս խնդրին վրայ , — վասնզի՝ մեր լրագրութեան

ու հասարակութեան համար օրուան խնդիր դարձաւ, — եւ կ'արտատպեմ Մոնիթոր Օռիանդալի քանի մը տողերը. «Խնիօնի սրահը նեղ կու գար ամէն անոնց սրտնք ժամադիր եղած էին հոն; Բազմութիւնը լեցունած էր սանդուխներուն վրայ՝ Նուագահանդէսին ժամէն շատ առաջ, այնպէս որ ոչ մնացողները հարկադրուեցան ետ դառնալ: Գերազանցապէս մարդասիրական հանդէսի մը մասնակցելու այս փութկոտութիւնը մեծապէս պատիւ կը բերէ հայ հասարակութեան»: Ահա՛ չէզոք ու անկեղծ գնահատում մը զոր կը կրկնենք մեր կարգին, աւելցնելով որ Կարգադիր Մասնախումբին անձնուէր անդամները որոնք այնքան աշխատութեամբ 1000 ոսկիի զուտ հասոյթ մը ձեռք բերին եւ այնքան զեղեցիկ հանդէս մը կազմեցին, իրաւ է որ զովեւորի ու շնորհակալութեան չէին սպասեր, բայց քննադատութեանց ու խծրժանքի՝ ընաւ:

S. Ա.

Շատերու կողմէ յայտնուած փափագի մը, որ խմբագրութեան ալ փափագն էր արգէն, զոհացում տալու համար, խնդրեցինք մեր աշխատակից Փանոսեան Էֆենտիէն իր Մեմայսուրեան ձեռագիրը զոր կը փութանք հրատարակել: Ըսենք, այս առթիւ, թէ Սլաւկույ լրագիրը որ Փանոսեանի ֆրանսերէն մեկ քանի քերթուածներն հրատարակած է երբեմն, համակրական տողերով ինչպէս էր այս Monologueը, գնահատելով նաեւ անոր արտասանութեան եղանակը:

ՔԷ ԻՆՉՈՒՆ ԶԵՍ ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՐ

Ահ, երբ երբեք ամուսնանամ ես,
Կուգեմ աղջկան մ'հոգւոյն եւ անձին
Սիրահաւր ըլլալ, բո՛ւռն, յիմարի՛ պէս,
Որ բոլոր աշխարհի վրաս նախանձին.
Նսֆն ալ, սիրս անդորր իր վարուց մասին,
Միշտ հաւատարիմ, ազնիւ ու խոնարհ,
Կուգեմ ըլլալ մի սիպա՛ր ամուսին . . .
— Ահա թէ ինչու չեմ ամուսնանար:

Անուշտ գոյութիւն ունի՛ Անիկայ,
Էա՛կն ոյր վրայ կ'երազեմ յաւէս.
Հրեշտակն, յոյսերուս անո՛ւշ առարկայ,
Որ պիտի տայ ինձ կեանք մ'երանաւէս:
Ո՛ւր է պաշտելի դիցուհին չֆնաղ
Որ լուսաւորէ իմ հորիզոնն յար . . .
Իսեա՛լ կընոջ կը ցանկամ, աւա՛ղ . . .
— Ահա թէ ինչու չեմ ամուսնանար:

Ձե՛մ ուզեր ես կի՛ն պննասեր, բերել,
Ո՛չ ալ փափկակազմ, ջրլախաւոր կի՛ն,
Որ փալլ, արդուզարդ խորհի յարատեւ,
Կամ զիս հարկատու ընէ՛ . . . բրժիւկի՛ն.
Ձեմ ուզեր կի՛ն շատ ուսեալ, յաջողակ,
Որ ինձ դաս տալու գտնէ միշտ հրմար,
Ոչ ալ տասախօս կի՛ն — Է՛գ կաշաղակ . . . —
— Ահա՛ թէ ինչու չեմ ամուսնանար:

Ամբողջ կեանքիս մէջ, կուգեմ շարունակ
Որ անձիս վրայ ե՛ս իշխեմ ինքնագլուխ .
Դուքս ելլեմ՝ կամֆիս ուզած ժամանակ,
Տուն դառնամ՝ նոյնպէս՝ շատ ուշ կամ կանուխ .
Բանամ կամ գոցեմ պատուհան կամ դուռ,
Գրեմ կամ ծախեմ ի՛մ դատածս յարմար .
Մէկ խօսք . իմ տէրս ե՛ս ըլլամ, կո՛ւտ ու կուռ . . .
— Ահա՛ քե ինչու չեմ ամուսնանար :

Ես կուգեմ որ կիներն այն շրնորհագարդ,
Գտնե՛ գիս բարի, կրթեալ, գեղանի,
Նուրբ, բարձր, հանճարեղ, քսանչելի՛ մարդ,
Եւ այնպէս ըլլալս՝ հոգւո՛ւմ դաւանի :
Քրմահանոյ՜նքս ի՛րն ըլլան բոլոր,
Ինձ համակարծիք մի՛տս եւ անդադար,
Ըրած, քողածիս հաւնի՛ անմոլոր . . .
— Ահա՛ քե ինչու չեմ ամուսնանար :

Ո՛չ նախանձոտ եմ ես, ո՛չ ալ դաժան,
Բայց քաղի մը մէջ լըռիմ, ամայի,
Կուգեմ տուն վարձել պարզուկ եւ աժան
Որ կիներ, ինե՛ գաս, մարդո՛ւ չը նայի . . .
Զուգե՛ կառք, նաւակ, քատրոն ու հանդէս,
Ո՛չ ալ երեկոյք, պար, երգ ու ժընար .
Կիներ անմեղ ըլլայ . . . պատկերի՛ մը պէս . . .
— Ահա՛ քե ինչու չեմ ամուսնանար :

Ո՛ւր գտնեմ կին մ՛որ կարեմայ բաւել
Մաքրել, սրբելու միկնել բակը տան . . .
Կերակուր, լըւացք, արդուկ եւ աւել
Ի՛նքն քնե, նոյնպէս՝ կար ու . . . կարկրեան .
Եւ իրիկուան՝ դէմս ելլե՛ միտ ժպտուն,
Երբ ննջեմ, հսկե՛ անկողնոյս սրնար,
Եւ հագուեցունե՛ գիս առաւօտուն . . .
— Ահա՛ քե ինչու չեմ ամուսնանար :

Փեսացու մ՛եմ ես — ո՛չ խստապահանջ —
Բարեմիտ, համեստ եւ առաքինի . . .
Բայց չեմ հանդուրժեր աներ ու զոհանջ,
Ոչ ալ մօտաոյր, աներձագ, քեցի . . .
Ամուրի մեռնիլ՝ չե՛ իմ նրպասակ,
Աղջիկ մը կուգեմ բարձր, սիրուն, խոնարհ,
Եւ հետեւ ալ . . . հինգ-տասն հազար ոսկի ստա՛ն . . .
— Ահա՛ քե ինչու չեմ ամուսնանար :

ԱՂԵՐՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ

—> ԶԵՆՈՐԵՆՆԵՐ <—

ԲԱՐԵՇՐՁՈՒԹԻՒՆ ԳԵՂԵՑԿԻՆ

Գեղեցիկն ալ իր բարեշրջութեան մէջ կ'երթայ պարզագոյն համասեռագոյն ձեւերէն ու բացագոյն բոցագոյն գոյներէն՝ բազմաոգոյն ձեւերու եւ աղօտագոյն մեղանագոյն (մեղան բառն ա՛յն նշանակութեամբ զոր ունի մեղանադճութեան մէջ) գոյներու : Թող սիրելի սանս Արամ Թա՛նթեան , վայելչագէտ վայելչագիր հօրն արժանաւոր զաւակն՝ որ աշխարհիս առաջին մայրաքաղաքին մէջ Գեղարուեստից առաջին մրցանակին ալ արժանացաւ , ըսէ թող Արամ ո՛յք ես Արուեստին նախատիպարք ժամանակի կամ բարեշրջութեան կարգաւ :

Ա.

Գրականութեան մէջ , Հնդկաց Րիկ-Վե-սան ու Հրէից Աստուածաշունչը կը պատկերացնեն ամէնէն տիպարային կերպով Գեղեցիկն իր առաջին յիշման մէջ : Միամիտ , շնորհալից , յարաժպիտ , վառ ու վառվառն , ոստ եւ ոստոստուն . ոստ՝ սակայն , եւ ոչ ծառ , ոչ մարմին , ոչ գործարանաւորութիւն՝ բառին կենդանագոյն կատարելագոյն նշանակութեամբ : Յաւէտ երկնահայեաց , չես կրնար որոշել թէ երկինքն ես կամ երկրի վրայ սըրբազան այդ նախնական մատենագրութիւնք իրենց յամառարար երգած արշալոյսն ես , զոր ուր ուրեմն երկնքն իջուցած ես ու կը մանրանկարեն . Ակնին կամ եռփայլէն ես տառացած , տարրացած , միշտ վարդագոյն , միշտ բոցագոյն , այլ իրենց տարրացման մէջ տարտամ ու տատանագեղ յաւէտ : Այդ գոյնը վերստին գտնելու համար՝ մինչեւ Տըլագուտ , մինչեւ Վիգդու Հիւօ գալու է . միայն թէ դարուս մեծ պատկերահանին ու մեծ բանաստեղծին մէջ՝ գոյնն հանձարին ցոլքն է աւելի քան բուն իսկ բնութեան : Աստուածաշունչին ու Րիկ-Վեւային , որպէս ամէն ազգաց առաջին երգիչներուն մէջ՝ որոնք քնար ի ձեռին՝ բանիւ ու ձայնիւ միանգամայն կ'երգէին ,

ընտրութիւնն ուզուակի՛ կը ցոլանայ . ցոլացուցիչը նախորդ չունի , գրիչ կաղամար իսկ չունի , անձնաւորութիւն , անուն հազիւ ունի , մուռալով ինքզինքն իր ներշնչուն յարիւսակութեանը մէջ :

Բ.

Բաւնայանայի եւ Խիւսկանի հետ Գեղեցիկն ուրիշ շրջանի մէջ կը մտնէ : Նուագներն հոս սկիզբ ունին եւ ուրիշ նուագներ կ'ենթադրեն , կ'աւետեն . դրուագ ես , Դրուագներն իրարու կը կապուին ճիշդ ինչպէս զուլին իրանին եւ իրանը սրունքներուն եւ ոտքերուն : Կարեւոր ամբողջութիւն մ'է արդէն . համեմատական , ներդաշնակ , կենսունակ ամբողջութիւն մը , զոր ընտրութիւն գործարանաւորութիւն կ'անուանեն : Յատուկագիծ ու շրջագիծ ունի , երկնքի հետ քերթուածը չը խցեր սակեղինիկ իր կապը , սակայն այլ եւս երկնքն կ'ախտած ըլլալու տպաւորութիւնը չը թողուր . կը տեսնես միայն՝ որ միշտ երկինք կը ձգտի : Ոստ մը չէ ծաղկահարուտ , այլ ծառ մը ոստահարուտ : Անշուշտ ունի եզակի ոստին , Աստուածաշնչական կամ վերացական հատուածին բոլոր հարստութիւնը բազմապատկեալ . սակայն նուազ գունագեղ , աւելի զարգացեալ , աւելի զանազանաւորեալ , աւելի շարակարգեալ կամ շարագրեալ , աւելի կատարեալ : Նուազ ներշնչում , նուազ թրթռում , ու նուազ պայծրում կայ . սակայն աւելի գիտակցութիւն , աւելի արուեստ՝ բառին նպատակն ու բարձրագոյն նշանակութեամբ , աւելի պարբերութիւնն , յաւէտ ստանաւոր , աւելի երկայն է հիմայ , պատկերն աւելի մանրամասնեալ ու մերթ նրբերանգեալ : Մանուկ մանրանուշիկ քնարերգութեան յատուկ ա՛յն սիրուն խաղերը , կամաւոր կրկնութիւնները , նմանայանգութիւնները , պարին հետեւելու փոյթը՝ կ'անհետին տակաւ : Համաշափութիւնը ներքին է՝ հոս աւելի . զիւցաղներգակը գոր-

ծողութեան մը, գործողութեանց պիտի հետեւի եւ ոչ պարի կամ պատրանքի : Գործարանաւորութեան լողոր պայմանք կը միանան :

Գ.

Մանկութեան՝ երիտասարդութիւնը կը յաջորդէ, երիտասարդութեան՝ չափահասութիւնը : Գեղեցկին չափահասութիւնը . . . տգեղ չէ՞ միթէ . գեղեցկին բարեշրջութիւնը վերելական ըլլալէ հետո չէ՞ : Չափահաս մարդն յոռեան եղած է . խորհուրդը կը գրաւէ իր հոգին, վստահէ իր միտքը . սրտին բարախումբներն՝ իր սիրուհւոյն կը հարցնէ թէ որո՞ւ համար են . քանզի սիրուհին սահմանաւորն է, եւ իր սիրտն անսահմանի՞ն կը տենչայ : Դիք անյայտ եղան, բնութիւնն զմարդ աւելի կը հետաքրքրէ հիմայ քան կը յանկուցանէ, կեանքն իր հրապոյրները կ'որոշնցուցած է՝ . մարդս, որ ամէնէն անձա՞նօթ բանն էր, կը դառնայ՝ անձանօթին անձանօթը կ'ըլլայ : Մեծն Լամառդին իր Բանասեղծութեան ճակատագիրն այդ բացագանչութեամբ կը սկսի, զոր ընդլայնմամբ ապա կը խաղցնէ անմահ այն բանաստեղծութեան մէջ զոր Լճակ կը խորագրէ : Այդ հատուածէն աւելի տոգոյն կամ մթագոյն բան կայ . վարդին ու պիւլպիւլին, արշալոյսին եւ արեւին անունն անգամ չը կայ հոն . կացիք բարեա՛ւ թոյր ու բոյր, տապանին առջեւէն պար . եւ սօմալին միամիտ երկիւղած ճաշկում ու գինեբրուք ու կայթատօնք կրօնականք այլեւայլ հին ժողովրդաց, զորս իրենց գրական յիշատակարանք կը նկարագրեն բանաստեղծօրէն . կայտառ կարապետք բամա՞նայական եւ իլիական ճակատուց, մնաք բարեա՛ւ, դուք եւս : Հիմայ պայքարն հոգւոյն մէջ տեղի կ'ունենայ, եւ անդունդին եզրը գլխահակ՝ վայրեն կ'արձակէ . . . պիւղպիւղն : Եւ այդ իսկ է Լամառդինի Լճակը . — Հասուն հասակի գրականութիւնն ա՞յդ հատուածն եւեթ արտագրեց . հատուածականէ սկսաւ գրականութիւնն ու հատուածականի՞ վերագործաւ : Ո՛չ անտարակոյս, սակայն երկարաշունչ գործ մ'արժող հատուածներ կան, որոնց ամէնէն գերազանցը կրնայ համարուիլ Մեհիդախօն բօեդիին այդ խորասկիզը ու վսեմավերջ բանաստեղծու-

թիւնն, ուր գոգցես կը խտանան չափահաս գրականութեան յատուկ բանագործական սեռին մեծագոյն գլուխ-գործոցք, Շէքսբիրին ու Կէօթէին ծանօթ հրաշակերտները : Տաւին մէջ մատենագրական երկրորդ շրջանի գրական գործարանաւորութիւնը կրնայ ըսուիլ որ գերագործարանաւորութիւն մը կ'ըլլայ : Գիտակցութիւնն հոս այլեւս քանակագիտական է . մտածումն նախընտրէ կ'ըլլայ երեւակայութիւնն, որ յաւէտ հրապուրելու դերը կը կատարէ՝ այլ եւ մտածումն կը ծառայէ յաւէտ . մութը ճիշդ լոյսին պէ՞տ տեսանելի՞ այլ եւ ոչ նուազ իմանալի (idéal) հրապոյրներ ունի, որոնք հոգին այլապէս կը գրաւեն քան լուսոյն հրապոյք : Գանկին մէջէն հրեշտակային մեղեդի կ'ընդլուծի, վհին յատակէն՝ անաստուածի արժ'թք : Սե՛ւ, խաւարակու նիակարա մը կը գահավիժի անհասանելի բարձունքներէ . մարգարիտը խորհուրդ մը կը բոլորակէ, կու լայ ու կը հեկեկէ, գլուխդ իր խո՛րքերուն վրայ կը հակէ, մարգարիտն որ անմիջակ մակարդակ մըն էր միայն նախնի մարդուն համար, զարդ մը, կաթնագոյն ժպիտ մը, երկնքի օրհնութիւնը : Անձայրածիր ովկիանոսը կը փոքրկանայ դիւոյն քով նաւաբեկեալ մարդո՛ւն, որ հոն կը սուզուի : «Մեծ սե՛ւ քուն մը կեանքիս վրայ կ'անկանի» Մարդս իր շուրջ այլ եւս չը տեսներ մարդեր, այլ ուրուականներ՝ Իպսէնի անձին նման : Բազմոցին վրայ աւելի կը քրտնի ճակատը քան չէր քրտներ հին Արիային ամբողջ մարմինն, որ Սարգա-Սինտուէն հետի մինչեւ Սէլան կ'իջնէր մէկ կողմէն ու միւս կողմանէ Բամիրի բարձունքէն մինչեւ դաշտերն արեւմտեան աշխարհաց, ուր եւ չէր կրնար կենալ, քանզի խոնջէնքը չէր ճանչնար. լաստի մը՝ խիզախ կը յանձնէր ինքզինքն ու փոթորկաց գլուխը կ'անցնէր, — նոր աշխարհները կ'արշաւէր : Բանագործութիւնը (drame) չափահաս այդ դանդաղ մարդո՛ւն ստեղծած գրական սեռն ըլլայ, ի մի ձուլելով ողբերգութիւնն ու կատակերգութիւնն՝ որոնք գրականութեանց երկրորդ շրջանէն կը սկսին ծաղկիլ արդէն, ի Ֆուանտա կատարելագործուելով Լուգովիկոս Չորեքտասաներորդի դարուն : Այո՛, հատուածութիւնն ու

յաիրանքն՝ հոգեբանօրէն՝ կը պահանջեն զանազանութիւն . մինչդեռ բարեչիժական զարգացումը կը պահանջէ զանազանաւորում կամ որոշագոյն արտայայտութիւն կապակից մասանց : Բանագործութիւնն այդ պահանջմունքը կը գոհացնէ վէպին հետ . որ կրնայ բանագործութիւն թարգմանուիլ եւ փոխադարձաբար , ինչպէս որ այսօր տեղի կ'ունենայ : Սեւ է , ըսինք , վէպին թէ եղբարխաղին տիրական գոյնն , որովհետեւ տխուր է անոնց մէջ պատկերացող կեանքն , որուն ամէն երեւոյթն երբուն , որուն ամէնէն նրբին երեւոյթներուն արտայայտութիւնն անբաղդատելի կերպիւ ճոխացուց , նրբերանգեց լեզուներն :

Գ.

Երբորդ շրջանին անշուշտ չորրորդ մը պիտի յաջորդէ : Թէ՛ մատենագրութեան կամ Այրուեստին նկարագիրն ինչ պիտի ըլլայ այդ շրջանի մէջ , ոչ ոք կրնայ զայն այժմէն ճշտագրել : Թերեւս մթութիւնն աւելի թանձրանայ , թերեւս նախնի այն պայծառութեան վերադառնայ գրականութիւնը , լուստես իմաստասիրութեան աւելնալից մէկ հակագործութեամբն : Այլ թէ ինչ ալ ըլլայ , նոյն երեւոյթն՝ որ ներկայ շրջանին մէջ կը յայտնուի՝ ապագայ գրականութեանց մէջ ալ անվրէպ պիտի կրկնուի . այսինքն թէ գրական բոլոր սեռերն ալ միեւնոյն ժամանակ պիտի մշակուին , անոնցմէ միոյն անհամեմատ կամ չափազանցութեան տարուած մշակմամբ . միւս կողմէն պիտի գտնուին միշտ ապաժամանակ մատենագիրներ որոնց իսկապէս բնութենապաշտ կամ իսկապէս մարդասէր մշամիտ հոգին նախաշխարհեան պայծառերանգ ցոլացում մ'ունենայ իրենց այլազան արտադրութեանց մէջ , պայծառերանգ ու թափանցիկ ոճոյ թէ՛ մոքի կողմանէ : Հերպէրդ Սքէնսէրի գործերն ուղի ուղով կարգացող մը՝ մարդկային միտքն ու մարդկային ընկերութիւնը վարող սկզբունքները ճանչնալովն հանդերձ անոնց շատին զարտուղականութիւնն ալ պիտի հաստատէ : Սոյն անհաստատութիւնը միեւնոյն անձին վրայ իսկ , եւ ամէնէն հանճարեղներուն , չը՝ հաստատուիր երբեմն եւ կամ յաճախ , Բըսքին մեծ գեղեցկագէտն յաճախ կը հա-

կասէ կամ ինքզինքը կը հերքէ միեւնոյն գրքին մէջ . Նիշէ մեծ իմաստասէրը՝ մէկ գրքէն կամ մէկ կիսագրքէն միւսը . դրա կան իմաստասիրութեան ամէնէն ինքնակշիռ ներկայացուցիչը՝ Լիդուէ՝ իր իմաստասիրի կենաց արաջին կիսոյն մէջ գրածն յետոյ չը կոչեց վերջին կիսոյն մէջ , գոզցես հաստարմագոյն աշակերտ ըլլալու համար Օկիւսդ Գօնդին որ դրականութենէ . . . օգականութեան ինկաւ , բարձրագոյն քանակագիտութենէ՝ դրական իմաստասիրութեան հիմն՝ մոլորեցաւ մինչեւ իմաստասիրական զաւաճութեան :

. . .

Գեղեցկին վրայ յօդուածս տգեղ կերպով պիտի վերջացնէի : Սակայն ըսի վերեւ . գեղեցկին իր բարեչիժութեան մէջ դէպ ի տգեղը կ'երթայ (միայն թէ ճգեղ բառը չա՛տ , անհամեմատ լայն է) , կամ թէ Տգեղն իր յատուկ գեղեցկութիւնն ունի նոյնքա՛ն գեղեցկագիտական , աւելի՛ խորապէս գեղեցկագիտական , զոր բմբունել ու բացատրել հասուն մարդկութեան անշուշտ վերապահօտած էր : Մանէ պատկերհանն ու Պօտլէս բանաստեղծը նախ չը հասկցուեցան թէ եւ , սակայն ապա դպրոցի գլուխ հռչակուեցան երկուքն ալ , զլուի Տգեղին . . . Գեղեցկագիտութեան : Կը փորձուիմ իսկ այս վայրկենիս . . . Շաղիղ սոսորագրել Պօտլէսի հրաշակերտին անունով , բայց ես վարդերուն մէջ ծնած եմ . եւ կը հաւատամ որ գերեզմանս պիտի ծածկուի վարդերով , — արտասուութիւն՝ ուսիրն տալ . . .

ԵՂԻԱ ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

. . .

«ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ ԵՂԻԱՅԻՆ ՀԵՏ»

Փափագելի էր որ գերազնիւ ու հմուտ հոգեկից Տիրայր վարդապետն ի Հիւանդանոց այցելութենէն կրած տպաւորութիւնն եւեթ գրելով շատանար իմ վրայ : Իմ բերանս խօսքեր դուռած են , զորոնք չէի կրնար երբեք արտասանած ըլլալ : Ես բանաստեղծ մըն եմ , որ կը սիրէ . ես դատող մըն եմ , զոր անձնական կիրքն երբեք առաջնորդած չէ (թէ եւ մահկանացու ենք եւ յանգրայս կը մուրլինք մերթ) : Ինչպէ՞ս երկու ամիս տուալ կրնամ

դատած ըլլալ Գրիգոր Զօհրապի Փօստաշը զոր
դեռ երէկ կարդացի . — եւ կարդալէս յե-
տոյ շուրջս փնտռեցի մեր գերազանց վրպոյն .
որպէս զի տաք ձեռքս սեղմեմ . ուրախակից ,
կօտած եմ նոյն այցելութեան օրն ուրիշ կա-
րեւոր գրողներու վրայ , զորս զանց ըրած է
Տիրայր : «Մէկ նորավէպ գրած եմ» ըսեր եմ .
«մէկ երկու տասնեակ» : Ամէնէն աւելի զիս
ծաղրելի կացուցանողը Լաքալիսեան ճշմար-

տութիւններն են , որոնք բերանս գրուած են .
զոր օրինակ «Վիզիթօս Հիւփօն Հանճար մ'է :»
Դէնին վսեմ մակդիրը չոր պատշաճիւր ընդհա-
նոր ամամբ : Զարուհին զօգրուի միայն չը
գրեր , միւսը՝ միայն յօդուած , եւլն . : Տիրայր
եւ իր մեծայարգ հրատարակիչը լաւագոյն
չէին ըներ հարցնելով թէ եղիան շատ պիտի
պահուի՞ Հիւանդանոցը :

Ե. Տ.

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾ)

Տօքթ . Տաղաւարեանէ վերջը կուգայ Տօքթ .
Զարդարեան որ իբրեւ «բժիշկ վիրաբուժա-
կան բաժնին» տասներկու էջերու մէջ կը խը-
տացնէ իր միամեայ համարատուութիւնը : Ու
խօսելու կամ գրելու այս կտորուկ կերպը աղէկ
կը համապատասխանէ վիրաբույժին կտորուկ գոր-
ծիքին :

Առաջին տողերէն կը տեղեկանանք թէ
Տօքթ . Զարդարեանի «տեղեկագրական ծա-
նոթութիւնները 566 հիւանդներու վրայ պիտի
ըլլան , որոնց 356ը այր մարդ , 122ը կին ,
74ը տղայ եւ 14ը աղջիկներ եղած են» : Հի-
ւանդանոցին վարկը բարձրացնող պարագայ
մըն է դիտել թէ «Օսմանեան Կայսրութեան
գրեթէ ամէն գաւառներէն հիւանդներ ըն-
դունուած են հաստատութեանս վիրաբուժա-
կան բաժնին մէջ , եւ այս վերջի ժամանակ-
ներս մասնաւորաբար՝ մայրաքաղաքին ամէն
կողմերէն սկսած են Հիւանդանոցս դիմել» :
Ոչ նուազ նշանակելի պարագայ մըն ալ
թէ՛ Հայ-Կաթողիկէներ , Հայ-Բողոքականներ ,
Թուրքեր , Յոյներ , Պուրկարներ եւ Հրեաներ
գիմած են Ազգ . Հիւանդանոցի այս ճիւղին
դարմանումը վայելելու համար : Այս կա-
պակցութեամբ դիտողութիւն վերցնող պարա-
գայ մը թերեւս սա ըլլայ միայն , թէ ինչ
պատճառով յոյն հիւանդներ ընդունուէին Ազգ .
Հիւանդանոցը , մինչ անկէ քանի մը քայլ
անդին կեցած է յունական Հիւանդանոցը :

Եթէ գիտող յոյն հիւանդները վճարող եւ լե-
ցուն վճարողներ են , ան ատեն այս դիտու-
ղութեան ոյժը կը կտորի քիչ մը , բայց եթէ
անոնք ալ իբրեւ աղքատ կամ կարօտ հի-
ւանդներ՝ մեր հիւանդանոցը ընդունուեցան ,
ա՛ն ատեն պիտի համարձակիմ ըսել թէ ա-
նիրաւութիւն է կերակրել կամ խնամել զա-
նոնք որ մերինին գրեթէ կից պատասպարան
եւ դարմանատուն ունին , մինչ մեր մէջ կա-
րօտները անքան բազմութիւն են արդէն : Ու-
րիշ ազգերու համար այս գիտողութիւնը ք-
նելու տեղի չիկայ , քանի որ Ս . Փրկիչի Հի-
ւանդանոցին մօտերը շունին տեղ մը , ուր
կարենային դիմել յանկարծակեան պէտքի մը
հետեւանքով :

Բաւական զարմանքով կը դիտեմ թէ վի-
րաբուժական բաժնին մէջ խնամուած 566
հիւանդներէն 261ին վրայ միայն աւելի կամ
նուազ գործողութիւններ կատարուած են :
Ըսել է թէ հոտ մօտող հիւանդներուն կէսէն
աւելին մասնագիտական օգուտ մը չեն քա-
ղած , ուստի եւ կրնային մնալ Հիւանդանո-
ցին մէկ ուրիշ մասին մէջ եւ կամ նոյն իսկ
իրենց տեղերը : Ըսել չեմ ուզեր հարկաւ թէ
վիրաբուժական բաժնին մէջ ամէն հիւանդի
վրայ անպատճառ նշգրտակ խաղցնելու էր .
բացառութիւն կազմող պարագաներ կրնան
ըլլալ միշտ . բայց կը կարծեմ թէ վիրաբու-
ժական բաժնին մէջ ընդունուողներուն մե-

ծագոյն մասը աւելի կամ նուազ գործողութեան մը ենթարկուելիք հիւանդներ ըլլալու են : Այսպէս էր ուրիշ հիւանդանոցներումէջ մեր տեսածը : Այս գիտողութիւնը հարկաւ չենք կրնար ուղղել Տոքթ. Զարգարեանի հասցէին , այլ այն պաշտօնէութեան որ այդ հիւանդները առանց բացորոշ պատճառի վիճակէն ճիշդին կը դրկէ :

Կատարուած գործողութիւններէն կարեւորները համառօտակի յիշուած են ցանկի մը մէջ , որուն ընթերցումը անտարակոյս ո՛ր եւ է բժիշկի համար կրնայ տալ օգտակար նիւթեր ուսումնասիրութեան : Այդ ցանկէն կը տեսնուի որ աղբթափութեան գէպքերն առաջին տեղը կը բռնեն , թիւով 33 , երկրորդ տեղը կը բռնէ «արդանդատապ»ը , որուն գիմացը նշանակուած 27 թմանշանը կրնայ բժիշկէ մը աւելի՝ բարոյախօսի մը նիւթ հայթայթել . . . Կատարուած գրեթէ բոլոր գործողութիւններուն վրայ փոքրիկ նօթեր դրած են , որոնք նմանապէս իրենց օգտակարութիւնը կրնան ռենկնալ բժիշկներու համար : Մեծափայծաղութեան համար կատարուած գործողութիւնը մեծ տեղ մը կը բռնէ վիրաբուժական աշխարհին մէջ եւ ընդհանրապէս կը բերէ Տոքթ. Զարգարեանի , քանի որ մանաւանդ «առաջին անգամը եղաւ որ Հիւանդանոցի մէջ փայծաղի հատումը կատարուեցաւ» ըսուած է :

Վիրաբուժական բաժնին մէջ ընդունուած 566 հիւանդներուն 31ը մեռած են . այս 31ին սակայն 20ը մեռած են առանց վիրաբուժական միջամտութեան , եւ միւս ութը՝ գործողութենէ վերջ : Պէտք է սակայն նկատի առնել թէ «Մահականութիւնը աւելի քիչ պիտի ըլլար՝ եթէ հիւանդները չուշանային Հիւանդանոցի գալ , կամ զանազան մարդասիրական ընկերութեանց կողմէ հոգեւարք կամ գրեթէ մեռած չի զրկուէին մեզի» , Կ'արժէ ծանրանալ այս կէտին վրայ , քանզի փորձառարար գիտենք թէ ինչքան ճշմարիտ է այս եւ ինչքան անհաճոյ՝ դարմանող բժիշկին կամ վիրաբուժին համար : Գիտենք թէ շատ հեղգաւանդներն Հիւանդանոց գիմող հիւանդներ պարզապէս ձեւականութեան համար ներս կը մտնեն , կ'ըսուի իրենց կամ իրենց բարեկամ-

ներուն թէ օրուան այդ ժամուն Հիւանդանոց երթալ անօգուտ է , թէ պարզապէս մեռնելու կ'երթան հո՛ն , երբ այլեւս բժշկուելու յոյսի ո՛ր եւ է նշոյլ չի կայ իրենց հիւանդութեանը համար : Բայց կ'երթան այդպիսիները՝ առանց ակունջ կախելու տրուած խրատին , ծածկուելով սովորական բանաձեւը թէ «ծովն ինկողը օձին կը պլլուի» :

Պատուաւոր , շատ պատուաւոր կերպով մը իր տեղեկագիրը կը փակէ Տոքթ. Զարգարեան . չի մոռնար շնորհակալութիւն յայտնել իր պաշտօնակցին՝ Տոքթ. Տաղաւարեանի «անձնուէր եղբայրակցութեանը համար» , եւ իր ստորագրած ներքին բժիշկներու գործունէութեանը : Ու խօսքը վերջացնէ առաջ կ'ըսէ թէ «մեր Հիւանդանոցը մայրաքաղաքիս միւս հիւանդանոցներուն դիրքը կրցած է ստանալ» : Իր այս վկայութեանը կրնանք անկեղծօրէն ձայնակցիլ , մեր իսկ տեսածներէն ու ըսածներէն դատելով : Ատենօք Հիւանդանոցին տնունը ամէնէն ողբատներն իսկ կը խրաչեցնէր . հիւս , ուրախ ենք վկայելու , ատոր հակառակն է : Թէ՛ հասարակութիւնը եւ թէ՛ բժիշկները վստահութեամբ կը խօսին մանաւանդ Հիւանդանոցի վիրաբուժական ճիւղին վրայ , ինչ որ ինքնին մեծագոյն փառքն ըլլալու է նոյն ճիւղին պետ Տոքթ. Զարգարեանի :

* * *

Վիրաբուժական սոյն տեղեկագրէն յետոյ կու գայ Տոքթ. Մօնճէրիի տեղեկագիրը , որ հազիւ երեք էջերու պէտք կ'ունենայ , անքան կարճ է այս մասը : Յիմարանոցի արտաբանական ցանկը աչքէ անցընելով՝ կը տեսնուի թէ 271 այրեր եւ 129 կիներ խնամք վայելեր են Յիմարանոցին մէջ :

«Եէտի-Գուլէի ազգային հաստատութեան Յիմարայոյթ»ին տեղեկագիրը յատկանշական տարբերութիւն մը ունի միւսներէն՝ նոյն իսկ իր սկզբնաւորութեանը մէջ , Տոքթ. Մօնճէրիի առաջին խօսքը գանդատի պէս բան մըն է , ուղղուած հարկաւ (ինչպէս է արդէն բժշկական ամբողջ Տեղեկագիրը) Հոգարարձօնութեան : — «Կարելոր է , կրտէ , պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել՝ զայնս (յիմարները) աւելի պատշաճ կերպով պատասպարելու

համար, եւ միանգամայն աւելցնել անոնց ծառայող երկրորդական պաշտօնէից թիւը . որպէս զի միջին հաշուով առ նուազն 12 յիմարի մէկ հսկող ունենանք» : Մօտէն՝ պէտք եղածին չափ ծանօթութիւն չունենալով Հիւանդանոցին վրայ, հարկաւ Տօքթ. Մօնճէրի խօսքը հիմ կը բռնենք մեր դատողութիւններուն որոնց առաջինը սա պիտի ըլլայ թէ յիմարականներուն որակը եւ քանակը բարձրացնելու է : Տեղեկագրին մէջ նշանակուած «12 յիմարի մէկ հսկող» ը իրաւ «առնուաղն» ըլլալու է բացարձակապէս : Կրնայ պատահիլ որ մէկ յիմարին առնուազն 3 հիւանդապահի պէտք տեսնուի երբեմն :

Ու տեսակ մը դժգոհութեամբ կը շարունակուի տեղեկագիրը յետագայ տողերով, «Մեր բաժնի հիւանդներուն յաճախ պատահած ու ընդհանրապէս անոնց մահատիթ եւ զոյգ ախտերը մարտողական խտրովակի հիւանդութիւններ են, որոնք շատ անգամ հետեւանք են սննդոց տեսակի ու անոնց անմարտելիութեան» : Պարզ լեզուով, Հիւանդանոցին կերակուրները անյարմար են հոն պատարուած յիմարներուն, ու այս պարագայէն առաջ կու գան հիւանդութիւններ, որոնք կը մեռցնեն ենթական : Ծանրակշիւ պարագայ մըն է ասիկայ . մանաւանդ երբ միտք պահենք թէ Նէտի-Փուլէի Ազգ. Հաստատութեան է՛ն կարեւոր մէկ բաժինը համարուած է միշտ Յիմարանոցը : Ջլախտաւորներն, ապուշներն արդէն կը ներկայացնեն հաստարկութեան մը դժբաղդները, զրկուածները . ինչո՞ւ զրկել զանոնք նաեւ սնունդէ, մանաւանդ Յիմարանոցը ընդունելէ վերջ, Կենսական է ուշադրութիւն դարձնել Յիմարանոցին . որչափ գիտենք, Ազգ. Հիւանդանոցի այդ բաժնին դէմ միշտ գանգատներ լսուած են, ու կատարելապէս իրաւունք տալ ստիպուած ենք այդ դուրսէն եղած դիտողութիւններուն, որոնք այսօր աստիճան մը կը վաւերանան բուն իսկ նոյն հաստատութեան Յիմարաբոյժին տեղեկագրովը :

Յայտնի է նաեւ — միշտ Տեղեկագրին բնթերցումէն — թէ անփութութիւնը պատճառ եղած է Յիմարներու մէջ թոքախտին ճարակուելուն :

Յետոյ կը յիշուին երկու կարեւոր հիւանդներ, «Մէկը՝ կաղմախտական եւ միւսը՝ ախտաբանական տեսակէտով մեծ կարեւորութիւն ունենալուն» : Եւ արդարեւ գիտականօրէն խիստ շահեկան գիծեր երեւան կը հանեն այդ երկու հիւանդները, որոնց վրայ սակայն աւելորդ պիտի ըլլայ ծանրանալ հոս :

Ու դարձեալ նոյն թիւը, դժգոհութեան թելը կը գարնուի Յիմարաբոյժին տեղեկագրին մէջ, — «Դժբաղդարար չունինք առ այս հաստատան անկողիններ, որոնք այնչափ կարեւոր են այս գարմանման եղանակին համար» կ'ըսուի ջղային դրութեան ուշաթափութեան վրայ խօսուած տեղեր, «Եւ առ այս Զեր (Հագարարձութեան) ըրած փոքր ծախսը ապահովարար քիչ ժամանակէն պիտի չահուի հիւանդաց մասին յառաջ բերուած արգիւնքէն» : Հագարարձութեան կը մնայ ուրեմն կարեւորութիւն տալ մասնագէտին դիտողութեանը եւ օր առաջ կատարել անոր փափագը, որ անշուշտ Հիւանդանոցին բոլոր բարեկամներուն փափագն ալ է միանգամայն :

Տօքթ. Մօնճէրի Տեղեկագրին «զուարճալիք» կրնաք համարիլ հետեւեալ տողերը, որոնց ճիշդ ըլլալուն վրայ կարելի է հարկաւ վստահիլ քանի որ մասնագէտ մըն է խօսողը, բայց որոնց մասին տարակարծիք կրնայ գրուելու ռուսի ըմբիլ մը : «Մեր անձնական դիտողութիւնով հաստատեցինք՝ այլոց կողմանէ արդէն ծանուցեալ այն իրողութիւնը թէ՛ արանց ամուրի վիճակը աւելի տրամադիր կ'ընէ զանոնք յիմարութեան, արդարեւ 272 այր յիմարներուն 186ը ամուրիներ են, 73ը ամուսնացեալներ եւ 3ը այրիներ» : Ու եթէ իրբեւ «զուարճալիք» հարկ ըլլար ուրիշ հետեւութիւններ եւս հանել այս վիճակագրութեանէն, ուրիշ մէկն ալ կրնար ելլել ու պաշտպանել այրիները . . .

Յիմարանոցի ախտաբանական ցուցակն ալ գրուած է մանրամասնութեամբ, բայց կը զգուշանամ նշանակուած անունները մէջ բերել հոս, ընթերցողներուս գիշերային հանգիստ քունը չի վրդովելու համար :

* * *

Այս երկրորդ յօդուածով կը փակենք մեր

ընելիքները Հիւանդանոցի Տեղեկագրին վրայ, որ կարգով կը խօսի նաեւ Որբանոցին, Ծերանոցին եւ Անկեղանոցին, Ուսանողներուն, Մոմարանին, Դեղարանին, Հանդերձարանին, Լուացարանին, Ցնցոտատունին եւ Բազնիքին վրայ: Ու ասոնց ամենուն ետեւը կ'երեւայ Հիւանդանոցին պատկանող իրեղէններուն ու կալուածներուն, եւայլն ցանկը, որ իր կարգին՝ տոմարակալութիւն սորվողի մը օգտակար զբաղում մը կրնայ հայթայթել:

Անասնատան նկարագրութեանը մէջ հատուած մը միայն կ'արժէ զխոսողութեան առնել: Կովերու թռքախախտ վրայ խօսուած միջոցին կ'ըսուի թէ «առ այս զգոյշ ենք եւ ամէն ատեն որ կովի մը հաղալը նշմարուի՝ ընդհուպ մասնագէտ կենդանարոյժներու քննութեան ենթարկուելով» — եթէ Հիւանդութիւնը հաստատուի, կը վաճառուի»: Վերջին բոսոր ստորագծեցի, գիտել տալու հա-

մար թէ ուղիղ կերպ չէ՛ ատիկա. քանզի ինչ որ Հիւանդանոցէն ներս վտանգաւոր է, նոյնն է նաեւ Հիւանդանոցէն դուրս, հրաժարելու է այդ քանի մը դահեկանի շահէն, ուրիշները չի վարակելու համար:

Արդ, Հիւանդանոցի սոյն Տեղեկագիրը ուշի ուշով եւ անաչառ ոգիով կարդալէ ու զայն քանի մը գիտազութիւններով Մասիսի ընթերցողներուն ներկայացնելէ վերջ, կը մնայ գովել Հոգաբարձութեան ու բժիշկներուն խղճամիտ համարատուութիւնը, որ անքան վճիռ ու պատուաւոր կերպով պատկերացուած է հոն:

Եւտի-Գուէի Ազգ. Հաստատութիւնը՝ իր զանազան մասերովը եւ երեւան բերած յաջողութիւններովը իրաւունք ունի վայելել ամէն Հայու ձեռնտուութիւնը:

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՍ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՔ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾՆԵՐ ԿՆՈՋ ԿԵԱՆՔԷՆ

I

Ան դպրոցէն եկաւ: Եօթը տարեկան էր. «Գնա՛ երախտն օրօրէ, ըսաւ իրեն մայրը, Թօնի — եղբայրդ — բակը թող երթայ»:

Թօնի գնաց բակը խաղալու, աղջիկը աւանդազարկ եղբայրը կ'օրօրէր:

Ահա՛ իր ազատ ժամանակը:

Աղջիկը տուն դարձաւ: Տաճներկու տարեկան էր — լրագրի փոքրիկ ցրուիչ մը: Խոհանոցին մէջ նստած էր Թօնի մօրը քով: Թօնի հացադործի մը քով կը ծառայէր ու հաց կը ցրուէր յաճախորդներուն: — «Մեր փոզոցին մէջ հացը դո՛ւն ցրուէ, ըսաւ մայրը աղջկան, Թօնի թող քիչ մը տաքնայ»:

Ուրովհետեւ ձմեռ էր: Եւ քայրը զամբիւղը առաւ ու կրկին դուրս ելաւ ձմեռ ատեն, որպէս զի Թօնին կարողանար տաքնալ... Ահա՛ իր ազատ ժամանակը:

Ան գործատունէն եկաւ: Տարիքը տասնը-

իննի հասած էր: Օրական տասներկու ժամ գործատունն էր:

«Գիշերուան կերակուրը եփէ՛ մեղի, աւոթի ենք» ըսաւ հայրը: Մայրը չկար այլ եւս — մեռած էր:

Ան գնաց ու գիշերուան կերակուրը եփեց հօրը, եղբայրներուն եւ իրեն համար: Կերակուրի վրայ ըսաւ հայրը:

— Վաղը կիրակի է, զգեստս կարկտնէ՛ լուր օրուան համար:

— Մեր հագուստներն ալ կարգի բեր, ձայնեցին եղբայրները:

Յաջորդ օրը հայրն ու եղբայրները գինեւան մէջ կը կոնծէին, որովհետեւ հարկ է քիչ մը կազդուրուիլ: Աղջիկը տունը նստած՝ անոնց պատուած զգեստները կը նորոգէր: Ահա՛ իր ազատ ժամանակը:

Ան տուն եկաւ: Ամուսնացած էր ու երկու փոքրիկ երեխաներ ունէր, մէկը քանի

մը ամուսնան ու միւսը երկու տարեկան : Ամուսինը գործարան կ'երթար , ինքը կէսօրէն առաջ տեղ մը սպասուհիի պաշտօն ունէր : Կէսօրէն յետոյ կը հսկէր իր երկու երեխաներուն ու զրացուհիին երեք փոքրիկներուն , որոնց մայրը կէսօրէն ետքը ճերմակեղէն կ'արգուկէր տուներու մէջ , Ան երեխաներուն կը հսկէր ու գուլպա կը հիւսէր ծախու : Չէր գիտեր թէ երբ էր իր ազատ ժամանակը . կէս օրէն առաջ , երբ լուացք ընկու ու ծառայելու համար տունէ տուն կը վազէր , թէ կէս օրէն ետքը , երբ տունը նստած գուլպայ կը գործէր ու չէր կրնար երեխաները գիրկը առնել , որպէս զի գործէն ետ չմնայ . . . եւ ոչ իսկ պզտիկ , չարածի երկու տարեկան աղջիկը , որ արդէն կը փորձէր օգնել իրեն , ծծկերը օրորելու . . .

Ահա՛ իր ազատ ժամանակը :

II

Արուարձանի փոքրիկ թղթավաճառանոցի մը մէջ վաճառորդուհի էր ան շատ մը տարիներէ ի վեր : Աչքի զարնող բան մը չկար վրան , այդ պատճառով ոչ ոք կը նկատէր զինքը :

Դպրոցական տղաք ու սպասուհիներ կը յաճախէին պզտիկ խանութը : Ապուշ ու անծանօթ զէմքեր ամէնքն ալ : Ու ան լուռ եւ համակերպ՝ կը ծառայէր անոնց , կերպարանքը անբոյր ու անգոյն էր : Ու անոր հոգին ճերմակ ու անեղծ թուղթի պէս էր , պարզ , մաքուր , հանդարտ :

Օր մը՝ երիտասարդ մը եկաւ խանութը : Ան նուրբ էր . զիւրաշարժ , կերպարանքը լուրջ ու խելացի : Գծագրութեան թուղթ գնեց : Ու յետոյ աւելի յաճախ կուգար , երբեք բան մը չէր խօսեր , հաւասարապէս լուրջ էր միշտ , երբեք հարկ եղածէն աւելի բառ մը չէր ըսեր :

«Գծագրութեան թուղթ , խնդրե՛մ» կ'ըսէր երիտասարդը այն չեչուով , որով խանութներու մէջ կը խօսին :

Ու աղջիկը կը պատասխանէր փափուկ , քնքոյշ ու մեղմ ձայնով մը — «Խնդրե՛մ» — ու այս ալսպէս կը հնչէր՝ կարծես ըսել ուզելով .

— Ինչ որ ուզես , ինչ որ հրամայես . . . ամէնը , ամէնը . . .

Ան կը գտնէր ուղուածը ու վարդագոյն մետաքսէ թղթի մէջ կը պլլէր . . . իր սէրն էր այս . . .

Յետոյ երիտասարդը ուշ , ուշ կուգար : Մէկ անգամէն ա'լ բնաւ չեկաւ : Աղջկան հոգին սարսափէր սիրոյ առաջին շունչէն , իսկ հիմա գունատեցաւ ան ու թոշնեցաւ , ինչպէս մետաքսէ վարդագոյն թուղթը , երբ արեւը անոր գոյնը խանձէ :

Ու ան դարձեալ զժգոյն էր ու պաղ , անբոյր ու անգոյն :

III

Ոչ ոք հասկցաւ այս բանը . . .

Այս՝ ուղղակի անհասկնալի էր : Տասնըութը տարեկան էր , երեք ամիսէ ի վեր ամուսնացած , գեղեցիկ , փառաւոր , ամուսինը հարուստ էր , միայն թէ քիչ մը տարիքոտ էր ու հաստամարմին : Կինը ջուրը նետուեցաւ : Օրին մէկը այնպէս , առանց աղէտի , առանց նամակի , առանց ժխորի , Բան մը չէր լսուած՝ ծածուկ , արգիլուած սէրէ մը , ուրիշ գաղտնի զժգաղթութենէ մը : Կինը աներեւութացաւ սրահէն , ճիշդ այն միջոցին երբ հիւրերը մեկնելու վրայ էին , եւ յաջորդ - օրը միայն գտան զայն ջուրին մէջ : Իր ամուսինը չհասկցաւ այս բանը , եւ ո'չ ալ ազգականները , ո'չ բարեկամները — ո'չ ոք :

Սակայն այո՛ . այո՛ :

Տարիքոտ , թանձրամարմին , հարուստ պարոններու՝ երիտասարդ գեղեցիկ քանի մը կիներ հասկցան . . .

Բայց ասոնք կը լռէին , ինչպէս իրենց ննջասնեակներուն մեռած , խուլ պատերը , որոնց վրայ անվերջ , լռիկ , անձայն զղուանք մը կը փակչի , կը լռէին ինչպէս օդը , որուն մէջ անոնք իրենց անհուն , թագուն խորշումը կ'արտաշնչէին :

Անոնք կը լռէին , մետաքսեղէն կը հագնէին եւ ոսկեթել ու թանկագին իրեր կը կրէին , քանզի ջուրը խոր է եւ մահը ա'յնքան սոսկալի :

Թարգմ. գերմաներէնէ

ՅՕՅԲԱՆ ԿՎԷՏԸՐ

Մ. Գ.

Ձ Յ Ե Ն Լ Ա Լ

Պատուհանէս երբ նայեցայ դուրս՝ առտուն ,

Զին-վերմակին մեջ փաթեցած էր գետին ,

Մինչ օդն էր ջինջ , երկինքն անամպ ու ժպտուն ,

Վերբ կապոյտն , վարն ալ ձերմակը ձիւնին :

Բայց արեւին ջերմահոսան շողերէն ,

Դանդաղօրէն ձիւնն հալեցաւ մինչ իրկուն ,

Թօքուեց երկիրն այդ սառ. պատանքը վըրայէն ,

Ու ծրծեց ջերմ ճառագայթներն արեւուն :

Ցաւոց մահիճն ինկած նրկուն ու անկար ,

Կեանքի զգուանքն էր պաշարած զիս վաղուց ,

Երբ յանկարծ դուն , կարծես հրաշքով դեմս ելար :

Գու սերդ , ո՞վ կոյս , բուժեց սիրտըս վշտահար ,

Սիրոյդ կըրակն իմ հոգւոյս սառն հալեցուց ,

Երջանկութեան ուղին ինձի տալով ցոյց :

ՎԱՐԴԳԵՍ

« ՄԱՍԻՍ » Ի ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Ս. Պատրիարք Հայրը երեքշաբթի օրը Առաքելի պաշտօնատունը երթալով , տեսակցութիւն մը ունեցաւ Դատական նախարար Բարձր. Ապտիւրրահման փաշայի հետ :

Զատկական դաղար . — Կրօնական եւ Բազմական ժողովները իրենց վերջին նիստը ըրին շաբթուս մէջ , Զատիկի առթիւ գաղար առնելու համար մինչեւ Նոր Կիրակի :

Պաղատեան հասած արձագանգի մը նայելով , տեղւոյն ազգայինները տրամադրութիւն ունին եղեր իրենց առաջնորդ ընտրելու Տ. Յակոբ Աշոտ Եպիսկոպոսը , ձեռնադրելու իրենց հանգուցեալ առաջնորդ Դերձակեան Տ. Արիստակէս Եպիսկոպոսին որ իր կենդանութեանը չա՛տ համարումով կը խօսի եղեր անոր նկատմամբ : Խնդիր է սակայն գիտնալ թէ Աշոտ Եպիսկոպոս պիտի ուզէ՞ թողլու Իզմիրը , ուր անպաշտօն կերպով կը գտնուի՝ իրեն հիւր , սղաշտօնով Պաղտատ երթալու համար : Ասոր համար է որ Պաղտատցիները կը վարարանին դրական ձեւ մը տալու իրենց փափագին :

Ուրախութեամբ տեսնելով զպարագետ մը եթէ տեսնել կուզէք , գացէ՛ք տօն կամ կիրակի օր մը Պալատի եկեղեցին եւ հոն պիտի գտնէք , գասին մէջ , շապիկ հագած , Պապա Համարձուսին վարժապետը որ իր ալեւոր հասակին մէջ՝ երիտասարդական կորովով մի երգեցողութիւն կ'ընէ : Շարժուս մէջ իր լուսանկարը առնուելով , իրրեւ հետաքրքրական դէմք մը . Ս. Պատրիարքին ներկայացուցեր են :

Կարապէս Էմ. Գարագաշի ընծայուած պատիւը՝ Բարիզի « Սօսիէթէ Ազիաթիք » ընկերութեան կողմէ , որ իրեն անդամ ընտրեր է այդ յարգելի անձնաւորութիւնը , չիրցումք արձանագրել նախորդ թիւով՝ ուր նիւթերու առատութիւնը տեղ չէր ձգած Յուլիանոսի , Այս յապաղումէն չհետեւիր անշուշտ որ ջերմապէս խնդակցողներէն չըլլանք Գարագաշ Էմի , որ իր երմտագէտի ու լեզուագէտի կարողութեանը կը միացնէ գրական կարողութիւն եւ անցեալին մէջ աշխատակցած է նաեւ Մալիս շարժապետութիւնի քերթուածներու թարգմանութեամբ :

Տ. Ներսէս Եպիսկոպոս Ասլանեան, Ռօստոյի նորընտիր առաջնորդը, այսօր վաղը իր պաշտօնատեղին կ'ուղեւորի՝ աւագ տօներուն հոն գտնուելու համար :

Ղալաբիոյ եկեղեցին. — Մեծ Պահքի մէջ ու աւագ տօներու մօտաւորութեան առթիւ այժմեւ թիւն ունեցող խնդիր մը մէջտեղ կը դնէ Սուրհանդակ, այն է Ղալաթիոյ եկեղեցին հինգշաբթի օրերը «ուխտի գացող» կարգ մը երիտասարդներու ընթացքին, — արտաքուստ թերեւս բարեկիրթ երեւոյժ ընթացք մը, — թողած գայթակղական տպաւորութիւնը : Ասիկա ամէնուս տեսած կամ լած բանն է, եկեղեցական դասին ալ գիտցածը, եւ սակայն բան մը չի խորհուր առաջը առնելու համար : Սուրհանդակի յօդուածագիրը չի քաջուիր իրողութիւնը կարելի եղածին չափ շեշտելէ. առնենք իր քանի մը տողերը — «Երկուստ բազմութեան մէջ պիտի տեսնենք հոյլ մը բարիծաղիկ երիտասարդներու որոնք կ'աղօթեն» աչքերնին իրենց... աջ կողմը սեւեռած : Միջնադրան մօտ կը պատահինք այն երկիւղած, քուրմերու պէս կանգուն մէկ քանի միւսներուն որոնք աջէն ձախէն մտնող ելլողները դիտելու հաճոյքը կը մոռնան » եւ այլն : Ու դեռ այս կարգի ուրիշ ուրուագիծներ, որոնց վրայ էջերով նկարագրութիւն աւելցնել կարելի է՝ իրականէն առնուած : Չենք գիտեր թէ որի՞ կը պատկանի ասոնց առաջը առնել, Ղալաթիոյ Խնամակալութեան, քահանայական դասին թէ Կրօն. Ժողովին, ի՞նչ տղէկ կ'ըլլար եթէ քիչ մըն ալ ստանկ բաներէ գայթակղէինք :

Զեյթունի Տ. Կարապետ քահանան Յրնուզի Տ. Նիկողոս Եպիսկոպոսին հիւանդագին վիճակը նկարագրելով եւ նիւթական անձկութիւնը յայտագրելով, կարգադրութիւն մը խնդրած էր Կրօն. Ժողովէն որ որոշեց գրել յիշեալ քահանային՝ կարելի եղած տեղական միջոցներով հոգալ Նիկողոս Եպիսկոպոսի նիւթական պէտքերը. իսկ անոր պաշտօն մը յանձնելու մասին պիտի սպասուի ցնոր անօրինութիւն :

Ամասիոյ գաւառական Ժողովը որոշեց է դիմում ընել Պատրիարքարան եւ վիճակին առաջնորդ Տ. Արիստակէս Վրդ. Վանքեանի

Եպիսկոպոսացումը խնդրել՝ ի վարձատրութիւն անոր օգտաշատ ջանքերուն : Նոյն խմատով գիր մըն ալ պիտի ուղղուի Ս. Հայրապետին :

Նմոյցներ գերմանական գրականութեան. — Գերմաներէնէ թարգմանուած պզտիկ նորավէպ մը կը հրատարակենք այսօր, կին հեղինակի մը գրիչէն ելած, նուրբ բայց խորագրեցիկ գրուածք մը, ընտանեկան կեանքի տխուր տուամ մը պատկերացնող, հազիւ հարկէր տողի մէջ, Թարգմանիչը կը խօստանայ նոյն գրագիտուհիէն ուրիշ էջեր ալ թարգմանիլ, զորս հաճութեամբ պիտի ընդունինք : Գերմաներէն ուրիշ վէպի մը, Աղաւնիները, թարգմանութիւնն ալ ստացած ենք Օր. Յըռուտէ, եւ Հէնրի Հայնէի մէկ ոտանաւորին թարգմանութիւնը՝ Տոքթ. Վարդապետեանէ, զորս պիտի հրատարակենք յաջորդաբար : Բայց այս գրական պզտիկ նմոյշներուն հետ՝ զորս կը զրկեն մեզի պատահական աշխատակիցներ, կուզէինք ունենալ ուսումնասիրութիւն մը գերմանական արդի գրականութեան ու նոր հեղինակներուն վրայ :

Սեղանակցութիւն. — Ո՞վ մեզմէ դպրոցական չէ եղած ու չէ հանդիպած ճաշարահին մէջ պարզուող հակապատկերին, երբ երկու-երեք պնակ կերակուր կը զրուի ունեւորի մը զաւկին սեղանին առջեւ, եւ անոր քովին ալ աղքատ տղան կը բանայ իր ծրարիկը որ ձիթապտուղ կամ պանիր միայն կը պարունակէ՝ չորցած հացի կտորի մը հետ : Սերունդները կը փոխուին, բայց այս գրութիւնը չի փոխուիր, եւ հիմնապէս փոխելն ալ դժուար է արդարեւ : Բայց ամէն Հոգաբարձութիւն կրնայ իր թաղին ունեւոր ծնողքներուն դիմում մը ընելով՝ այնպէս մը կարգադրել որ անոր զաւկին սեղանակից ըլլայ չքաւորի մը զաւակը : Բերայի Էստեան վարժարանին մէջ տղաքներ կան եղբր որոնք ուրիշներուն ճաշելը դիտելով միայն կը կշտանան : Այս սրտաճմիկի իրողութեան առջեւ, Բերայի Թաղ. Խորհուրդը կամ Հոգաբարձութիւնը՝ Էստեան վարժարանի Տնօրէնութեան հետ մէկտեղ կարգադրութիւն մը ընելու ձեռնարկած է, աղքատ տղակերաններուն դոնէ չարաթը երեք օր տաք կերակուր եւ երեք

որ ալ քիչ չափ անհոգաբար ուտելիք տալու համար, կը լսենք թէ արդէն տառնի չափ բարեկեցիկ ծնողքներ հաւանք են որ իրենց զաւակին սեղանակից տրուի աղքատ տղայ մը: Երանի՛ թէ ուրիշներ ալ ընդունէին այս զուտ մարդասիրական սեղանակցութիւնը, եւ կամ վարժարանին մէջ զաւակ չունեցող հարուստներ հոգային ծախքը մէկ-երկու աղքատ աշակերտի ցերեկուան անունդին որ կրնայ հայթայթուիլ վարժարանին մէջ:

Նպաստից Յանգամաժողովը որոշեր է Զատիկէն ետքը զուարթելիք իր առաջին նիստին մէջ նկատողութեան տանել որբանոցներու մէջ արհեստներու վարժութեան խնդիրը, եւ քննել թէ մինչեւ հիմա այդ նպատակով եղած նիւթական զոհողութիւնները ու արուած աշխատանքը ինչ արդիւնքի յանգեր են:

Ափրիկեաց Տրիպոլիտոյ ազգայիններուն կողմէ Պատրիարքարան ուղղուած գրով մը կը խնդրուի որ գտնէ պանդուխտ քահանայ մը զրկուի իրենց անմիջապէս, վասն զի քանի մը երախտներ կան որոնք գիւռ մկրտուած չեն՝ քահանայ չգտնուելուն պատճառաւ: Թէեւ քահանայ մը կայ, Արիստակէս տնուն, ան ալ ծանր հիւանդութեան մը ենթակայ, քահանայագործելու բոլորովին անկարող վիճակի մէջ է եղեր: Ս. Պատրիարք Հայրը յանձնարարեց Պատր. Փոխանորդ Սրբազանին՝ կարելի եղածին չափ շուտ քահանայ մը ճարել եւ անյատաղ ճամբայ հանել գէպի Ափրիկեան Տրիպոլիս, ուր գտնուող ազգայինները կ'ապահովեն թէ իրենք պատրաստ են ու կըրնան հոգալ զրկուելիք քահանային ծախքը ինչպէս մինչեւ հիմայ ամենայն սիրով կը խնամեն իրենց նոյն հիւանդ քահանան:

Տ. Վահրին վարդապետ՝ Կրօն. Ժողովին եւ Ս. Պատրիարք Հօր կարգադրութեամբ՝ ընկեր կարգուեցաւ Կրօն. Ժողովի գլխաւոր պետի օգնական Տ. Մատթէոս վրդի: Այս երկու վարդապետները փոխանորդաբար պիտի վարեն պաշտօնը Կրօն. Ժողովի գլխաւոր պետ Տ. Խորէն Ա. քահանայ Բէհրիվանեանի որ հիւանդութեան պատճառաւ չի կրնար աշխատիլ: Կրօն. Ժողովը նկատելով նաեւ որ Տ. Բէհրիվանեան զօրիկ է ապրուստի նիւթական միջոցներէ, որոշեց որ Պատրիարքարանի

այդ հին աշխատատեղին ամսաթոշակը աւելցնուի վճարուի: Տ. Վահրին վրդ. յանձն առած է առանց սրեւէ փոխարինութեան կատարել իրեն յանձնուած պաշտօնը:

Եգիպտոսի Գաւառ. Ժողովը, առաջնորդ Տ. Յովսէփ Եպիսկոպոսի նախագահութեամբ եւ Տիգրան Բաշայի ատենապետութեամբ գումարուելով, նոր Քաղ. Ժողով մը ընտրեր է որուն անգամներն են Տեարք՝ Յովհաննէս Նախնուր, Սեդրաք Դաւթեան, Մկրտիչ Անդրանիկեան, Գարրիէլ Միքայէլեան եւ Յակոբ Կարապետեան: Ասոնցմէ առաջին երկուքը, Նախնուր եւ Դաւթեան էֆէնտիները, իրր տասր տարի առաջ վարած են Եգիպտոսի Քաղ. Ժողովին անդամակցութիւնը եւ երրորդը՝ կ'անդամակցէր վերջին անգամ հրաժարեալ Քաղ. Ժողովին, իսկ միւսները առաջին անգամ կը կոչուին այդ պաշտօնին: — Գահիրէի բարեգործական, այն է որբանոց եւ աղքատախնամ մարմիններուն ի նպաստ Խորվական Օրէրային մէջ չքեղ ներկայացում մը արուեր է բարիքեան խումբի մը կողմէ որուն գլուխը կը գանուէր Տիկին Ժանն Հատին՝ ծանօթ դերասանուհին: Հասոյթը եղած է 280 ոսկի:

Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձուքիւնը հետեւեալ ծանուցումը դրկած է մեզ ի հրատարակութիւնը.

Ազգային Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնն ի նկատի առնելով Հաստատութեանս դրամական անձուկ վիճակը, ներկայիս կը փութայ ծանուցանել արգոյ հասարակութեան թէ՛ այսուհետեւ մի միայն հիւանդներ պիտի ընդունի հաստատութեանս մէջ — բժշկաց կողմէ վկայեալ — Հետեւաբար՝ յիմար, ապուշ, ծեր եւ անկեալ՝ բոլորովին անընդունելի են:

Ի դիմաց Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան
Ատենապետ — ՆՇԱՆ ՀԱՐԵՆՑ
Ատենապետ — ՅՈՎՀ. Գ. ԲԱՅԱԶԵԱՆ
Իզմիր, 12/25 Մարտ, 1901

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Կ. Պոլիս, Ֆինանսներու եօղուղու, Թիւ 27

ԸՆՏԻՐ, ՀՈՏԱԻԷՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ

ԹԷՅ

ԹԷՅ

ԹԷՅ

ԹԷՅ

ԹԷՅ

ԹԷՅ

Ամէն տեսակ թէյերու նոր բերքերէն մեծ քանակութեամբ հասած է ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը : Թէյի սիրահարներն ու ամէնէն փափկաճաշակներն իսկ վերջին ծայր գոհ պիտի մնան այս թարմ թէյերէն , որոնք ընտիր , առողջապահիկ եւ հոտաւէտ ըլլալով հանդերձ՝ անմրցելի ըսուելու աստիճան աժան են :

Գաւառներու յաճախորդք թէյ գնելու համար պէտք չունին անձամբ գալու , նամա-

կով թող գիմեն ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատան , ուր ամենամեծ խնամով , զգուշաւորութեամբ կը գործադրուին ամէն կարգի յանձնարարութիւնք՝ մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ : Դիւրութեան համար՝ թէյերուն փոխարէնը կարելի է վճարել նաեւ երբ ապրանքները բնացուին ու ֆոնժիւնկըսն ներկայացուի գնողին : Կեղծ թէյ չգնելու համար հաճեցէք ուշադրութիւն ընել վերի մարքային եւ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ անուանք : Կեդրոնաանգլին՝ Կ. Պոլիս , Պանճէ Գարու , Ճէլալ Պէյ խանի կից , թիւ 10 , Կ. Նավրուեան Յ. Իսաղուլեան մեծ վաճառատունը :

ՀԱՊԻԿ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1884

ՀԱՆՐԱԾԱՆԾԹ

ՇԱՊԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԵՐ

Մ. ՏԷՐ - ԴԱԻԻԹԵԱՆ

ՀԱՊԻԿ

Թիւ 21, Ղալաթիա, Վոյվոսա փողոց, Գաղղիական նամակասան դէմ

Խիստ աժան զիններով կը ծախէ Ֆլանէլ , քթան եւ թիքէ չապիկներ , փողկապ , օձիք , թեւոց , կոճակ (ոսկեզօծեալ ու պարզ) , գուլպայ , թաշկինակ , զմելի , խոզանակ , սանտր ու անուշահոտութեանց ամենաքնար տեսակներ :

Միշտ խնամով ու զիւրամատչելի գիններով կը պատրաստէ նաեւ չափու վրայ ամէն տեսակ չապիկ , գիշերազգեստ , օձիք , թեւոց , ու կը կոտարէ ներքին ճերմակեղինաց յանձնարարութիւններ :

Հանրածանօթ Մ. ՏԷՐ ԴԱԻԻԹԵԱՆ չապիկի գործարանը նորաձեւութեան յանձնարարութեանց խնամով պատրաստութեան ու գիններու տարապայման աժանութեան տեսակէտով վստահելի ու լաւ յանձնարարելի տուն մըն է :

14—15

ՌՈՍԻԱ — ROSSIA

ԱՊՈԼՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾԲ

1898 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագրիներ 34,775,642 Փրանք

Նրաշխաւորութեան գումար 121,765,333 »

1881էն ի վեր ապահովագրեալներուն վճարուած 164,172,000 »

Կեդրոնացեղի, Ղալաթիոյ ֆառափին վրայ, Մաֆասան հին տեղը

Ընդհ. Բնէիչ
Ա. ՀԻՒՐՄԻԻՉ

Ընդհ. Գործակալ
ԹԷՈՏՈՐ ՌԷԲԵՆ

Թ Ղ Թ Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ

Վ. ԵՒ Հ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Պոլիս, Սուլթան-Համամ, բաղնիքին կից քիւ 18

Տէր-Ներսէսեան Թղթավաճառատունը՝ իր նախկին տեղը վերահաստատուած՝ զրամատանց, վաճառատանց, գրասենեակի եւ գալոցներու վերաբերեալ ճոխ ու ընտիր ապրանքներ բերել տուած է։ Գլխաւորաբար հոգ կը տանի Տպագրութեան (փոխանակագիր, շրջաբերական, քարթ տը վիզիթ, հարսանեաց հրաւիրագիր եւլն. եւլն.) եւ կազմի վերաբերեալ գործերու, եւ կը ստանձնէ այս կարգի ամէն յանձնարարութիւններ զորս կը կատարէ փութով, խնամով եւ խիստ գիւրամատչելի պայմաններով։

Ամէն անոնք որ հաճին անգամ մը պատուել Տէր-Ներսէսեան վաճառատունը՝ մեծապէս գոհ պիտի մնան ապրանքներու ճոխութենէն ու ընտիր հանգամանքներէն, մանաւանդ յանձնարարութեանց փութով կատարումէն եւ այն ուղղամտութենէն որ վաճառատան կէտ նպատակն է։

Դաւառներէ եկած յանձնարարութիւնները փութով կը կատարուին։

5—10

THE GRESHAM

ԿՐԷՇԱՄ

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՅՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ Ի ԼՈՆՏՈՆ

1848 ԻՆ

Դրամագլուխ եւ երաւխաւորութեան գումար աւելի քան 175,000,000 Ֆրանկ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՔ ԷՏՈՒԸՐՏՍ ԵՒ ՈՐԴԻ

Ալալըմնի խան, Կ. Պոլիս։

Հ Ա Ս Տ Ա Տ Ե Ա Լ 1852

ՏԲԹ. Ա. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՔ

396, ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԲԵՐԱ, 396

(Նանցի գաւեթրասան վրայի յարկը, հիւղ Զրպուլենեանց դէմը)

Կատարեւազործեալ գործիքներու միջոցաւ ամենասատիկ ցաւած աւուաները մեկ անգամեւ կը լեցնեն. ցաւով դիմելու եւ բուժուած վերադառնալու պայմանաւ։

Նորահնար եղանակաւ, նորը, ճաշակաւոր եւ դիմացկուն արհեստական աւուաներ կը պատրաստեն, յար եւ նման բնականի, դեմքի ձեւաւորութիւն ըստ տարիքի, ծանոթութիւն եւ ազատ արտայայտութիւն երաշխաւորուած։

Բերնի հիւանդութիւնք կատարեւապէս կը բուժուին ինչպէս նաեւ թմրեցուցիչ դեղերու եւ ամենակատարեւազործեալ աքցաններու միջոցաւ, առանց ցաւի ատամնահանութիւն։ Յ. Գ. Զմեռները կիրակի օրերն ալ (մինչեւ կես օր) ինչպէս նաեւ ամէն օր (մինչեւ կես զիշեր) հիւանդ կ'ընդունին։

Ծանօթ. — Պոլսոյ կողմը մասնաճիւղ ԶՈՒՆԻՆՔ։